

Béres L. Attila

A konferencia előadói és hallgatói is örmény hagyományt őriztek

(2. rész)

Hatalmas érdeklődés mellett rendezték meg április 5-én és 6-án „A kulturális transzfer lehetőségei – Örmények Közép- és Kelet-Európában” című nemzetközi tudományos konferenciát az Országos Széchényi Könyvtár Dísztermében. A konferencia aktualitását az örmény könyvnyomtatás 500. évfordulója adta meg.

A péntek délutáni programban az *Örmények Európa peremén a 19. században* szekcióvezetője, Horváth Sándor (MTA-BTK-TTI) mutatta be a következő előadót, a kolozsvári Babes-Bolyai Tudományegyetem Történelem és Filozófiai karáról érkezett, Pál Juditot. „Az erdélyi örmények integrációja a 18-19. században” címmel megtartott, szerkesztett előadásában kifejtette, hogy a köztes társadalmi helyzet miatt a kisebbségekre jellemző pénzforgalom, kereskedelem, a katolikus egyház az örmény identitás vára maradt. A XIX. század elején örmény konfliktust jegyeztek fel a többi népcsoporttal, de mivel meggazdagodtak, új kép alakul ki, Orbán Balázs szerint az örmények: „méltókká váltak a hazának”. Elvesztették negatív tulajdonságaikat, beolvadtak, asszimilálódtak, amit segített a XVIII. század végi nyelvváltás is. A rendiség elvesztése és az 1848/49-es forradalom és szabadságharc fordulópont, a közös nemzethez tartozást szolgálja, ekkor olvadt be az erdélyi örmény közösség. Integráció

Pál Judit

(Fotó: Balogh Jenő)

Anahit Simonyan

(Fotó: Kabdebó János)

és identitás válság után Szongott Kristóf szerint az új ideológia, az armenológia újjáéleszti az örmény tudatot a dualizmus művészei, politikusai által.

Tört magyarsággal, de nagyszerű előadást tartott a jereváni Magyar-Örmény Kulturális Társaság elnöke, Anahit Simonyan, akinek módosult „A 19. század végi erdélyi örmény sajtó” címmel beharangozott előadása, a magyarországi örmény sajtó a 19-20. századi történetéről szólt. Az Armenia havilap az örmény periodika része. A Szamosújvári örmény lapokban az örmény dialektus átadta a helyet a magyar nyelvnek, ami Lukácsi Kristóf szerint a nemzeti öntudat elvesztés reális veszélye. Elindul a magyarországi örmény kutatás, megjelenik Alexa Ferenc örmény-magyar szótára, történelmi monográfiák Szamosújvárról, Erzsébetvárosról. Szongott Kristóf, Govrik Gergely és Bányai Elemér óriási érdemeket szerzett a magyarországi örmény gyökerek megőrzésében. Az Armenia első száma 1887. január 1-jén jelenik meg, fontos, hogy a ma-

A konferencia közönsége (Fotó: Kabdebó János)

gyar olvasók számára is hozzáférhető, így felkelti az érdeklődést, előmozdítja az örmény kultúra terjesztését. A bécsi mechitaristák lefordítják, a külföldi sajtó is átveszi a cikkeket, vitáznak. Magyarországon az örmény nyelvű *Nor Tar* (Új Század) folyóiratnak 1919-ben két száma jelent meg. A két világháború között Budapest vált a magyarországi örmények fő gyűjtőhelyévé. 1924-ben megalakult az Örmény Katolikus Egyházközség és az Örmény-Magyar Kereskedelmi Részvénytársaság. Az elnökasszony kiemelte még Hermann Antal, Merza Gyula, Törös Tivadar, Esztegár László, Simay Gergely, Simay János és Schütz Ödön munkásságát.

A pénteki előadássorozatot *Óze Sándor*, a piliscsabai PPKR-BTKK egyetemi docensének „Nagy Sándor kapuja: egy apokaliptikus toposz örmény és magyar párhuzamai” című előadása zárta. Felelevenítette a magyar és az örmény nép több ezer éves kapcsolatát, az idegen népek közötti ütköző zóna szerepét. Ezékiel próféciájában, Góg és Magóg legendájában, és a Bibliában János evangélistának tulajdonított Jelenések könyvében visszaköszön az apokaliptika alkotóeleme. Josephus Flavius szerint a Kaukázus fal, az örmény nép védi a keresztényeket. (Később a határ Magyarországra

tevédik át, a székely nép a határőrző.) A felirat szerint Nagy Sándorral megszűnik az örök béke korszaka. A K. u. 515-ben történt hun betörés, 1455. Konstantinápoly eleste, 1456. Jankó király (Hunyadi János) török feletti győzelme miatt a keleti világ számításba veszi a jövődölést. Philipp Melanchthon is ismeri a toposzt, ír Magyarország üdvtörténeti szerepéről, Európa megismeri a Hunyadi-kultuszt, így lesz Magyarország „Európa pillére”. Az előadó kitért tanulmányában Ady Endrére is, az örmény rokonság, a programvers, a hun-magyar rokonság mítosz, Góg és Magóg érzelmi előkép a sokféle identitáselem keveredésére.

*

Az első nap zárásaként átsétáltunk a Budapesti Történet Múzeumba, a „Távol az Araráttól – Örmény kultúra a Kárpát-medencében” című kiállítás megnyitójára, amely az örmény könyvnyomtatás 500. évfordulójának sorába illeszkedett. (A kiállítás szeptember 15-ig látogatható.) A projekt szakmai koordinátorai: Dr. Boka László tudományos igazgató (OSZK), és Dr. Farkaby Péter főigazgató-helyettes (BTM). A kiállítás kurátora: Dr. Kovács Bálint tudományos munkatárs (Lipcsei Egyetem-GWZO, Pázmány Péter Katolikus Egyetem), valamint Pál Emese művészettörténész

Vendégek a kiállítás megnyitón (Fotó: Balogh Jenő)

(Babeş-Bolyai Tudományegyetem, Kolozsvár).

A megnyitó kezdetén *Yengibarjan Dávid* tangóharmonika művész egy Hacsaturján darabot, örmény népzénet és improvizációkat játszott. A Budapesti Történeti Múzeum igazgatója, *Dr. Bodó Sándor* köszöntötte a megjelenteket, *Kövér Lászlót*, az országgyűlés elnökét, a diplomáciai testületek tagjait, és elmondta, hogy a múzeum feladatai közé tartozik a fővárosban élő nemzetiségek bemutatása. A görög kisebbség életéről rendezett kiállítás után, – amelyet az athéni parlament épületében is megrendeztek –, reméli, hogy a Kárpát-medencei örménységet egyszer majd Jerevánban is be tudják mutatni. *Sajó Andrea*, az Országos Széchényi Könyvtár főigazgatója örült annak, hogy az örmény könyvnyomtatás évfordulójára négy éve kezdeményezett kiállítás kibővült az örmények tárgyi kultúráját bemutató kiállításra.

Yengibarjan Dávid (Fotó: Balogh Jenő)*Dr. Bodó Sándor*, a Budapesti Történeti Múzeum igazgatója, *Prof. Stefan Troebst* (Lipcse), *Sajó Andrea*, az OSZK főigazgatója (Fotó: Balogh Jenő)

Prof. Stefan Troebst a lipcsei egyetem vezető professzora beszédében kifejtette, hogy az örmény kultúra és építészet nyomait sok minden őrzi Erdélyben. A kiállítást *Németh Zsolt* a Külügyminisztérium parlamenti államtitkára nyitotta meg, a Bibliából vett Noé történettel az Ararát-ról. Utalt az első ke-

resztény állam és a magyar történelemben észrevehető párhuzamokra, és arra, hogy részese lehetünk az örmény kultúrából. Többek között megemlítette *Hollósy Simon*, *Hollósy Kornélia*, *Kiss Ernő*, *Lázár Vilmos*, *Pongrácz Gergely*, *Gyertyánffy Péter*, *Kacsóh Pongrácz* és a világhírű fotográfus, *Brassai* nevét. A kiállítás megrendezéséhez számos magyar és román közjogi és kulturális kö-

Németh Zsolt államtitkár és *dr. Issekuts Sarolta*, az EÖGYKE elnöke (Fotó: Balogh Jenő)Középen *Németh Zsolt* államtitkár és *Dr. Kovács Bálint*, a kiállítás egyik kurátora (Fotó: Balogh Jenő)

zösséget sikerült bevonni. A diaszpórában fontos az identitást hordozó szerep, és az államtitkár úr reméli, a közeljövőben rendeződik az örmény-magyar államközi kapcsolat, és tükrözni fogják azt a barátságot, amely a két nép kapcsolatát mindig is jellemezte. *Armenuhi Drost-Abgarjan*, a halle-wittebergi egyetem armenológusának az örmény identitás legfontosabb eleme, az Ararát a megváltás, a megmenekülés hegye. A három örményországi évforduló kapcsán (2001: 1700 éves első ke-

Jobbról balra: *Óze Sándor* előadó, *Szakács Endre* szamosújvári örmény katolikus vikárius, *dr. Issekutz Sarolta*, *Fichtingerné Dr. Pásztor Emese* (Fotó: Balogh Jenő)

resztény állam, 2005: 1600 éves a *Meszrop Mastoc* által alkotott örmény ábécé, és 2013: 500 éves az örmény könyvnyomtatás) pedig felidézte a legjelentősebb (könyv)történeti eseményeket is. Az ünneppsorozaton eddig soha be nem mutatott műkincseket és köteteket is bemutat a kiállítás.

A tárlat hét termében hangsúlyt kapott az örmény írásos kultúra és a Kárpát-medencei örménység története. Láthatjuk az erdélyi örménység egyházművészeti kincseit, a műtárgyak sorát a magyarországi közgyűjteményekből és az erdélyi-, valamint a budapesti egyházi gyűjteményekből: a magyarországi örménység történetével kapcsolatos értékes és ritka műtárgyakat, relikviákat. Legtovább talán a világ első, örmény nyelven nyomtatott Biblia tárlója előtt maradtam, de elidőzttem a 18. századi erdélyi örmény templomok gyűjteményéből származó, eddig egyetlen kiállításon sem szerepelt könyvek és tárgyak, valamint a korabeli örmény nyomdák (Konstantinápoly, Velence, Bécs, Amszterdam, Szentpétervár) származó kiadványok, így *Misztótfalusi Kis Miklós* nyomdájá-

Örmény szőnyegek és XX. sz.-i örmény folyóiratok a – Távol az Araráttól – Örmény kultúra a Kárpát-medencében – kiállításon (Fotó: Horváth Zoltán György)

ből származó, hosszú időn át használt örmény könyvek előtt is. Az egyik terem az erdélyi örmény egyház történetét mutatja be, egy másik az örmény származású „elmagyarosodott” neves személyiségek portréján és személyes tárgyain keresztül állít emléket, így Lázár Vilmos és Kiss Ernő aradi vértanúnak, Luk-

ács László miniszterelnöknek, Hollósy Kornélia operaénekesnek, Hollósy Simon festőművésznak, Szongott Kristóf és Lukácsi Kristóf munkásságának. Az utolsó terem örmény arcképcsarnokában több tucat 19. és 20. századi erdélyi örmény fotóról ránk néző tekintet teszi emlékeztetessé a kiállítást.

Folytatjuk

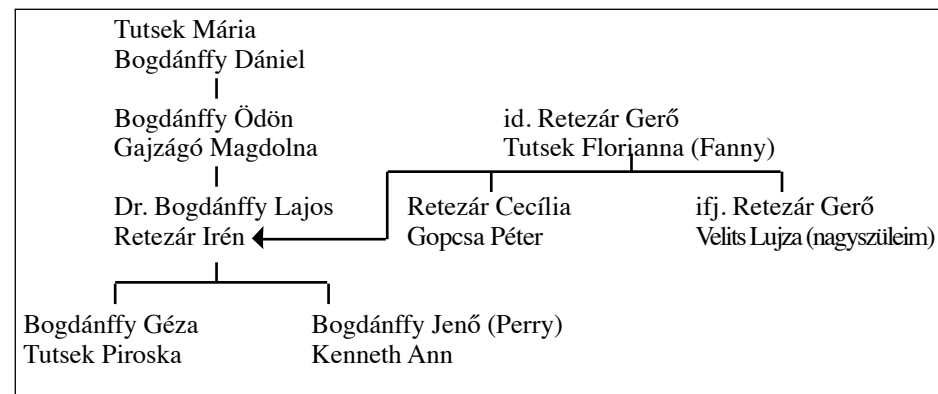
Örmény arcok fotói (Fotó: Horváth Zoltán György)

Retezár Péter

vajdahunyadi Bogdánffy és hatskuj Tutsek családok*

Retezár család krónikája (2. rész)

Az örmény családok összefonódására szép példa az alábbi családfa-kivonat, melynek minden egyes tagja igazi örmény. Az erdélyi örmények általában egymás közt házasodtak, és csak a közelmúltban fordult elő, hogy esetleg más erdélyi nemzetiségűekkel is családi kötelékbe lépjenek, de akkor is csak kizárólag magyarokkal vagy székelyekkel, esetleg szászokkal, de soha nem románokkal. Édesapám volt az első, aki ezen az íratlan törvényen túltette magát és külföldről hozott feleséget. Mindezek előtt lássuk a szóban forgó családfát:

Először a Tutsek család két országos hírű nőtagjáról számolok be.

Tutsek Anna (Tábori Róbertné) a családfelejtett Tutsek Máriának, Bogdánffy Dániel feleségének a testvére, 1879-ben született Kolozsvárott és az én gyermekkoromban a legismertebb magyar ifjúsági írónőnek számított. Nem volt az országban olyan leány, aki a „Cilike” sorozatot ne ismerte volna úgy, ahogy a fiúk Tóth Tihamérnak a „Tiszta férfiúság”-át. Tutsek

Anna írásaiban nem csak mesterei hozzáértés, hanem meleg szeretet is nyilvánul meg a magyar leányifjúság iránt, amelyet emelni és lelkületében még finomabbá tenni volt a célja. Több mint ötven ifjúsági regényt írt. Már 14 éves korában cikkei jelentek meg a fővárosi lapokban és hamarosan a Kisfaludy Társaságban is bemutatották munkáit. A Pesti Hírlap ezt írja róla 1939. április 4-i számában: „Tutsek Anna a magyar ifjúsági irodalom legnagyobb értéke, akinek része

* Részlet Retezár Péter: *A Retezár család krónikája és a rokonság kiemelkedő személyiségei c.* házi kiadványából (írta és összeállította Retezár Péter, 2001. december 31.)